

Людмила Степанівна ЛАДОНЬКО,
доктор економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку і оподаткування
Таврійського національного університету (м. Київ),
ladonkoluda@gmail.com,

Олена Василівна МИХАЙЛОВСЬКА,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри публічного управління та менеджменту організацій
Чернігівського національного технологічного університету,
m-olena@ukr.net

УДК 338 (477)

ДИНАМІКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВОСТІ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ

Охарактеризовано дійсний стан розвитку інноваційної діяльності та інноваційного потенціалу промисловості України в цілому та її регіонів зокрема. Визначена роль промислового потенціалу в системі національного соціально-економічного розвитку. Проаналізовані результати інноваційної діяльності в реальному секторі економіки України. Дослідженні тенденцій та динаміка ефективності використання інноваційного потенціалу промисловості в регіонах України. Визначені основні об'єктивні чинники перманентного падіння масштабів інноваційної діяльності та розвиненості інноваційного потенціалу промисловості. Виділені організаційно-технічні вимоги до формування регіональних інноваційних систем. Визнано, що для розміщення промислового виробництва характерним є розбалансованість та регіональні диспропорції, нерозвиненість його інноваційного потенціалу. Зазначено, що пріоритетом науково-технічного розвитку промисловості України має бути розвиток регіональних промислових комплексів на основі їх інноваційного оновлення.

Ключові слова: інновації, потенціал, промисловість, регіон.

Необхідно визнати, що ефективний розвиток промисловості в умовах ринкових перетворень неможливий без активізації в іхніх межах процесів формування, нарощення та раціоналізації використання інноваційного потенціалу, що неможливо здійснити без концентрації і раціонального використання наявних та залучених інноваційних ресурсів, резервів і можливостей у контексті досягнення сталого розвитку регіонів. У статті «Роль промислового потенціалу в соціально-економічному розвитку регіонів України» [1] В. І. Пила цілком справедливо відзначає: «Відтворення промислового потенціалу є одним із факторів соціально-економічного розвитку регіонів. Проте у зв'язку з розбалансованістю та регіональними диспропорціями у розвитку та розміщенні промислового виробництва України роль останнього у загальному соціально-економічному розвитку відрізняється в різних регіонах».

В Україні представники провідних шкіл регіональної економіки займалися дослідженням передумов, особливостей, проблем та пріоритетів регіонального промислового розвитку, серед яких — З. В. Герасимчук, Б. М. Данилишин, С. І. Дорогунцов, М. І. Долішній, З. С. Варналій, В. І. Пила, Д. М. Стченко, О. В. Ольшанська, Л. Г. Чернюк та ін.

Метою статті є аналіз тенденцій та динаміки ефективності використання інноваційного потенціалу промисловості в регіонах України в умовах формування інноваційно-інформаційного типу регіонального промислового виробництва.

Одним із факторів економічного зростання країни є обов'язковий розвиток національних промислових комплексів [2]. Переход України до нового етапу формування інноваційно-інформаційного типу регіонального промислового виробництва із перебудовою регіональної економіки, яка базується переважно на генерації, розповсюджені та використанні знань, переконливо демонструє, що наша держава не має іншого шляху розвитку. У контексті розгляду специфічних особливостей функціонування регіональної інноваційної системи (PIC) як ефективної інституційної основи для утвердження інноваційної моделі розвитку регіонального промислового комплексу, що є метою реалізації державної інноваційної політики, визнаємо: її перебудова стає пріоритетним шляхом реалізації дієвої регіональної промислової стратегії задля забезпечення достатніх темпів економічного зростання. Однак необхідно вказати на те, що вона повністю залежить від ефективності організації інноваційного процесу в регіонах держави та найбільш важливим пріоритетом науково-технічного розвитку промисловості України. Зазначене повинно бути пов'язане з безперервною роботою щодо формування інноваційного потенціалу промисловості регіону, який розглядається як інституціональна модель генерації, розповсюдження і використання знань, їх впровадження в нових продуктах, технологіях, послугах в усіх сферах життя суспільства.

Так, можна підтвердити те, що у 2011 році науковість економіки України становила 0,73 %, що відповідає рівню Хорватії і вище за рівень Словаччини, Латвії, Болгарії та Румунії в 2010 році. Однак порівняно з іншими країнами має досить низький показник витрат на наукові та науково-технічні роботи у ВВП, який до того ж у динаміці зменшується [3]. Тому основними завданнями регіональної економічної політики Уряду на найближчу перспективу є підвищення конкурентоспроможності промисловості в регіонах за рахунок зростання продуктивності виробництва, зниження енергоємності, розширення ринків збуту вітчизняної продукції. Таку ідеологію покладено в основу Державної програми активізації розвитку економіки на 2013–2014 pp. [4].

Зазначимо, що за даними звіту «The World Economic Forum» про глобальну конкурентоспроможність [5] науково-технологічний та інноваційний потенціал регіонально-промислового виробництва України залишається вагомою конкурентною

перевагою нашої держави. Тобто задля забезпечення темпів економічного розвитку і глибини структурних перетворень в економіці необхідно у стислі строки завершити процес створення цілісної РІС в Україні, спираючись на наявні ресурсні можливості інноваційного потенціалу промисловості регіону. Звідси об'єктивно визнаємо, що глобалізація світових ринків, зміни умов діяльності підприємств, побудова нових політичних і соціально-економічних систем, «розмивання» національних кордонів і зростання впливу транснаціональних організацій є причиною пошуку нової економічної моделі розвитку регіонів України.

Наразі життєво важливим не лише в економічному, а й у соціальному відношенні для України є достатній рівень розвиненості регіонального промислового комплексу в цілому. Саме останнє є одним із найважливіших виробничих сегментів економіки держави. Але, незважаючи на це, в сучасних умовах нарощування загроз світової фінансової кризи рівень розвитку і випуску продукції промисловості є недостатнім для успішного конкурування у високотехнологічних галузях і виробництвах. Світова економіка нині переживає новий етап, так звану третю хвилю науково-технічної революції, який, насамперед, характерні такі основні напрями науково-технічного розвитку, як: багатоваріантне вдосконалення базових промислових технологій, створення біотехнологій, матеріалів із заданими властивостями, розвиток штучного інтелекту, популяризація і подальший розвиток теорії і практики інформаційного високотехнологічного менеджменту.

Інноваційна модель розвитку регіонального промислового виробництва, безумовно, пов'язана зі зростанням частки високотехнологічних виробництв. На перших етапах технологічних трансформацій термін «високі технології» пов'язувався лише з окремими підгалузями промисловості, де була велика частка витрат на НДДКР. Однак слід вказати, що на сьогодні значно розширилася сфера його охоплення. Необхідно зазначити, що до високотехнологічних галузей відносять низку підгалузей наукового й енергетичного машинобудування: випуск електронно-обчислювальної техніки та периферійного устаткування, авіаційної й ракетно-космічної техніки, промислових роботів і засобів комплексної автоматизації виробництва, засобів радіозв'язку, радіолокації та радіонавігації, складної побутової радіоелектронної техніки, приладобудування тощо. До цих галузей включено і фармацевтичну промисловість, деякі хімічні виробництва й атомну промисловість, у яких порівняно висока частка витрат на НДДКР. Варто зауважити, що принципи інноваційної економіки повинні активно впроваджуватися всіма галузями національного господарства, оскільки лише в комплексі це дасть позитивний результат для всієї економіки.

Останнім десятиліттям в Україні було прийнято низку законів, що передбачали активізацію інноваційної діяльності, нарощення та раціоналізацію використання регіонального інноваційного потенціалу держави. Проте відчутних результатів не досягнуто, особливо зважаючи на наявні соціально-економічні умови розвитку. Об'єктивними чинниками перманентного падіння масштабів інноваційної діяльності та розвиненості інноваційного потенціалу промисловості, з огляду на дані, приведені у табл. 1–2, є такі:

- недієвість системи державного регулювання розвитку реального сектора регіональної економіки та низька якість нормативно-правової бази, в тому числі у сфері інновацій;
- низька інноваційна здатність промислових підприємств у регіонах щодо здійснення процесів модернізації та нововведень (більшість українських компаній вважають за краще копіювати нововведення, ніж займатися ризикованими та високо витратними науковими розробками);

- неефективність успадкованої структури виробництва, де дві третини загального обсягу витрат на випуск продукції становлять сировина, матеріали та енергетичні ресурси;
- висока зношеність засобів виробництва та невідповідність ступеню їх оновлення потребам ринку;
- неадекватність виробничого менеджменту трансформаційним перспективам;
- незавершеність реалізації процесів кардинальної реструктуризації підприємств та зміни форми їх власності;
- відсутність взаємозв'язків у ланцюгу «наука — освіта — виробництво»;
- недостатність інформаційно-методичного забезпечення інноваційної діяльності регіональних промислових комплексів та недієвість комунікаційної структури управління;
- відсутність ефективно функціонуючих кластерних структур управління розвитком регіональних промислових комплексів при недієвості інституціональної та інфраструктурної компоненти.

Інноваційні процеси в регіональній економіці за останні 5 років не лише не набули вагомих масштабів, але й мають тривожні тенденції. Так, кількість підприємств, що впроваджують інновації, зменшується з кожним роком і становить 12,0–15,0% (менше у 3–4 рази, ніж у розвинутих економіках). Науковість регіонального промислового виробництва знаходиться на рівні 0,3 %. Третина коштів, які витрачаються на інноваційну діяльність, припадає на закупівлю обладнання, а не на придбання прав інтелектуальної власності, або проведення науково-дослідницької діяльності та конструкторських розробок. Більшість промислових підприємств взагалі не фінансують наукових досліджень.

Так, вище середнього по Україні рівень інноваційної активності у 2012–2014 рр. був у Запорізькій, Івано-Франківській, Харківській, Херсонській областях та у м. Києві (21,7–2,2 %). Частка інноваційно активних підприємств у областях, що мають статус промислових лідерів (Донецька, Дніпропетровська, Луганська області України) у 2012–2014 рр., становила лише 11,0–12,0 % і не досягла середнього рівня за регіонами.

За останній час найбільше скорочення чисельності інноваційно активних підприємств відбулось у Миколаївській, Одеській, Хмельницькій областях.

Відмічено спад обсягів реалізації промислової продукції у (зрозуміло, у Луганській та Донецькій областях) Запорізькій, Полтавській, Івано-Франківській та Львівській областях, зокрема в металообробці, машинобудуванні (за винятком електротехнічного), переробці нафтопродуктів (на 34,96 %). Особливо відчутним є негативна динаміка у промислово розвинутих регіонах: скорочення виробництва залізничних локомотивів і рухомого складу в Луганській та Полтавській областях, в яких розташовані флагмани цієї галузі — Стахановський (м. Стаханов) та Крюківський (м. Кременчук) вагонобудівні заводи. Наразі найменш вразливими видами економічної діяльності є харчова промисловість (-1,6 %) та виробництво й розподілення електроенергії, газу та води (-4,8 %), так як іхнє енерго- й ресурсопоживання мало відносно стабільний характер і незалежало від світових кон'юнктурних коливань.

За структурою регіональне промислове виробництво має цілу низку видів економічної діяльності, основною яких є переробна промисловість, на яку припадає майже дві третини від загального обсягу реалізованої промислової продукції — 361 млрд 903,2 млн грн, понад 20,0 % припадає на постачання електроенергії, газу, пари — 111 млрд 893,2 млн грн, менше на добувну промисловість — 70 млрд

43,6 млн грн (12,81 %), обсяги виробництва якої, на відміну від попередніх, у порівнянні з 2012 роком практично не зазнали змін [7].

**Результати інноваційної діяльності
в реальному секторі економіки України у 2005–2015 pp.**

		Ретроспективний період, роки												
		Питома вага підприємств, що												
		займаються інноваційною діяльністю, %												
		напрями												
		дослідження і розробки												
		Усього												
		Витрати на інноваційну діяльність, у т. ч. за напрямами й окремими джерелами фінансування, млрд. грн.												
		напрями												
		придбання ін. зовнішніх знань												
		придбання обладнання і програмного забезпечення												
		підготовка вир-ва до інновацій												
		частка власних коштів, %												
		частка бюджетного фінансування, %												
		Усього												
		Впроваджено технолог. процесів, кількість												
		У т.ч. маловідходн., ресурсозберігаючі												
		Усього												
		з них нові види техніки												
		Питома вага реалізованої інноваційної продукції до загального обсягу реалізованої промислової продукції, %												
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
2005	8,2	11,9	5,8	0,61	0,2	3,2	1,0	50,5	0,02	1808	690	3152	657	6,5
2006	10,0	11,2	6,2	1,00	0,2	3,5	1,0	52,1	0,11	1145	424	2408	786	6,7
2007	11,5	14,2	10,9	0,98	0,3	7,5	-	79,9	0,14	1419	634	2526	881	6,7
2008	10,8	13,0	12,0	1,24	0,4	7,7	-	72,6	0,33	1647	680	2446	758	5,9
2009	10,7	12,8	8,0	0,84	0,1	5,0	-	51,6	0,12	1893	753	2685	641	4,8
2010	11,5	13,8	8,1	1,00	0,1	5,1	-	47,7	0,08	2043	479	2408	663	3,8
2011	12,8	16,2	14,3	1,07	0,3	10,5	-	75,8	0,14	2510	517	3238	897	3,8
2012	13,6	17,4	11,5	1,19	0,04	8,1	-	73,3	0,24	2188	554	3403	942	3,3
2013	13,6	16,8	9,56	1,63	0,09	5,5	-	69,7	0,02	1576	502	3138	809	3,3
2014	12,1	16,1	7,69	1,75	0,05	5,1	-	65,4	0,34	1743	447	3661	1314	2,5
2015	15,2	17,3	13,8	2,03	0,08	11,1	-	134,3	0,05	1217	458	3136	966	2,5

Джерело: обчислено, узагальнено та систематизовано за даними, приведеними у джерелі [6].

Таблиця 2

**ДИНАМІКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ
ІННОВАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПРОМИСЛОВОСТІ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ**

67

Період України, області	Об'єкти ретроспективної оцінки інноваційної діяльності						Частка реалізованої інноваційної продукції у загальному обсязі реалізованої промислової продукції, %	
	Кількість інноваційно-активних підприємств, одиниць			Частка інноваційно-активних підприємств у загальній кількості підприємств, %		Обсяг реалізованої інноваційної продукції, млн. грн.		
	2012	2013	2014**	2012	2013	2014**		
Україна	1 758	1 715	1 609	17,4	16,8	16,1	36 157,7	
Крим	54	50	—	16,7	15,2	—	519,0	
Вінницька	50	55	46	18,0	19,4	14,2	304,6	
Волинська	29	23	30	12,9	10,5	10,8	164,4	
Дніпропетровська	78	84	109	10,7	11,9	13,4	1 692,4	
Донецька	91	85	45	11,8	10,5	14,6	4 975,0	
Житомирська	54	57	48	16,5	17,5	12,5	751,2	
Закарпатська	18	15	16	8,5	6,9	6,0	1 052,5	
Запорізька	115	115	108	29,8	28,8	22,9	1 671,6	
Івано-Франківська	89	87	99	20,5	21,4	22,8	1 701,9	
Кіровоградська	44	68	66	9,0	13,5	11,6	635,5	
Кіровоградська	46	46	49	17,4	18,3	17,3	294,2	
Луганська	64	61	16	13,0	11,2	12,2	2 786,8	
Львівська	101	116	129	13,4	16,6	16,4	658,1	
Миколаївська	114	81	67	29,8	24,9	19,9	202,9	
Одеська	83	69	67	22,3	17,6	16,8	887,6	
Полтавська	29	33	8,3	8,1	8,0	8 227,8	3 999,6	
Рівненська	36	39	45	14,6	14,9	14,9	83,9	
Сумська	41	32	46	18,6	14,0	17,6	2 211,1	
Тернопільська	50	36	36	22,3	17,1	14,9	491,5	
Харківська	168	182	191	22,1	23,2	22,4	2 878,0	
Херсонська	53	48	54	26,1	23,6	24,2	564,8	
Хмельницька	78	58	38	22,5	18,2	11,0	360,5	
Черкаська	50	47	37	16,1	15,0	10,6	346,5	
Чернівецька	37	30	34	18,4	16,5	15,6	132,2	
Чернігівська	43	45	32	20,4	20,7	13,1	190,2	
м. Київ	130	142	168	26,1	25,6	21,7	2 343,0	
м. Севастополь	13	11	—	16,9	11,3	—	24,5	

Примітки:

* Обчислено, узагальнено та систематизовано за даними сайту Державної служби статистики.

** 2014 рік складено без урахування тимчасово окупованої території АРК, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції.

Звідси, як свідчить світовий досвід, формування дієвої регіональної інноваційної системи є неможливим без активної участі держави. Слід зауважити, що роль системи регіонального управління у становленні інноваційного типу регіонального промислового комплексу значно більша, ніж при плануванні соціально-економічного розвитку. Переход до даного типу розвитку передбачає формування новітніх принципів, методів, технологій та архітектури сучасної системи стратегічного управління інноваційної діяльності на всіх управлінських рівнях. Виходячи із зазначеного, можна підтвердити той факт, що набутий досвід стимулювання в країнах світу інноваційного розвитку дозволяє виділити такі організаційно-технічні вимоги до формування регіональних інноваційних систем [8]:

- врахування та оцінка складових інноваційного потенціалу промисловості та можливість приведення їхнього масштабу відповідно до світових тенденцій розвитку інновацій за рахунок розвитку науково-дослідницької і технологічної сфери діяльності регіонів, що уabezпечує спрямованість на розширене відтворення інформаційних аспектів руху знань, інформацій і технологій, орієнтованих на задоволення інноваційних та інформаційних потреб виробництва;
- взаємодія наукових підрозділів і підприємницьких структур у межах регіонів з метою цілеорієнтованого трансферу знань у конкурентоздатні технології задля створення ринку високотехнологічної продукції та сформування нового типу суспільних відносин у межах регіонального промислового комплексу задля перегляду державної освітньої та інформаційної політики зі спрямуванням її на процеси формування інноваційно активних фахівців відповідно до визначених пріоритетів науково-технічного розвитку;
- формування підприємницького прошарку, здатного використовувати конкурентні технології у виробництві й отримувати високий прибуток із адресним характером прямої державної підтримки, здійснюваний засобами капітальних вкладень, або шляхом передачі прав на інтелектуальну власність;
- вивільнення прибутку, спрямованого на впровадження нових технологій, фінансування досліджень і розробок від оподаткування із подальшим розвитком технологій стратегічного управління інноваційною діяльністю та інтелектуальним потенціалом, впровадженням нових територіальних організаційних формувань, зокрема мережевих та підприємницьких структур;
- створення малих інноваційних фірм, що забезпечують розробку нових технологій, а також центрів передачі технологій у науково-дослідницьких інститутах та вузах, у тому числі шляхом надання їм початкового капіталу і податкових пільг, надання правої та інформаційної підтримки задля подальшого розвитку й посилення законодавства у сфері інноваційної діяльності.

Отже, можна стверджувати про те, що еволюція типів організаційно-економічного розвитку від екстенсивного типу до інтенсивного, на сьогодні вже входить у нову фазу розвитку, тобто до етапу формування і реалізації в Україні регіональної інноваційної моделі розвитку, яка була б здатною ефективно конкурувати на світовому ринку. Варто враховувати, що активний переход розвинутих країн до інтенсифікації використання інформаційно-прогресивних технологій та вдосконалення організаційних структур, що є складовою економіки інноваційного типу, вимагає від України включення в ці процеси як повноправного учасника. Проведений аналіз тенденцій та динаміки ефективності використання інноваційного потенціалу промисловості в регіонах України дав змогу виділити основні вимоги до формування регіональних інноваційних систем, реалізація яких на практиці дозволить, певним чином, елімінувати вагомість різноспрямованих факторів впливу.

Список використаних джерел

1. Пила В. І. Роль промислового потенціалу у соціально-економічному розвитку регіонів України // Формування ринкових відносин в Україні. 2012. Вип. 1. С. 163–167. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/frvu_2012_1_38.
2. Михайлівська О. В. Обґрунтування доцільності створення ресурсно-інформаційної системи видавничо-поліграфічної галузі в Чернігівській області // Вісник Житомирського державного технологічного університету. 2011. № 1 (55). С. 240–243. URL : <http://ir.stu.cn.ua/123456789/5686>.
3. Інновації в Україні: Європейський досвід та рекомендації для України. К. : Фенікс, 2011. Том 3. Інновації в Україні: пропозиції до політичних заходів. 76 с. Проект ЄС «Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні».
4. Україна—2015: національна стратегія розвитку / Центр громадсько-політичного об'єднання «Український форум». URL : <http://www.semyonozhenko.net/content/files/Ukraine-2015%20big.pdf>.
5. The Global Competitiveness Report 2011–2012. URL : http://www.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2011-12.pdf.
6. Научные кадры и количество организаций / Державна служба статистики України. URL : http://ukrstat.org/operativ/operativ2005/ni/ind_rik/ind_r/2002_r.html.
7. Аналіз реалізації промислової продукції у I півріччі 2013 року / Інформаційно-аналітичний центр «Info light». URL : <http://infolight.org.ua/content/analiz-realizaciyi-promislovoyi-produkciyi-u-i-pivrichchi-2013-roku>.
8. Ладонько Л. С. Оцінювання результативності управління розвитком промислового потенціалу виробничо-економічних систем // Економіка. Управління. Інновації. 2014. № 1 (11). URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2014_1_61.

*Рекомендовано до друку кафедрою
публічного управління та менеджменту організацій
Чернігівського національного технологічного університету
(протокол № 4 від 2 листопада 2016 року)*

Надійшла до редакції 30.11.2016

Ладонько Л. С., Михайлівська Е. В. Динамика ефективности использования инновационного потенциала промышленности в регионах Украины

Охарактеризовано истинное состояние развития инновационной деятельности и инновационного потенциала промышленности Украины в целом и ее регионов в частности. Определена роль промышленного потенциала в системе национального социально-экономического развития. Проанализированы результаты инновационной деятельности в реальном секторе экономики Украины. Исследованы тенденции и динамика эффективности использования инновационного потенциала промышленности в регионах Украины. Определены основные объективные факторы перманентного падения масштабов инновационной деятельности и развитости инновационного потенциала промышленности. Выделены организационно-технические требования к формированию региональных инновационных систем. Признано, что для размещения промышленного производства характерны разбалансированность и региональные диспропорции, неразвитость его инновационного потенциала. Указано, что приоритетом научно-технического развития промышленности Украины должно быть развитие региональных промышленных комплексов на основе их инновационного обновления.

Ключевые слова: инновации, потенциал, промышленность, регион.

Ladonko, L. S.; Mykhailovska, O. V. Dynamics of the Efficiency Innovative Potential of Industry in the Regions of Ukraine

The article describes the true state of innovation and the innovative capacity of industry within Ukraine and its regions. The role of the industrial potential in the system of national socio-economic development is determined. The results of innovative activities in the real sector of the Ukrainian economy are analyzed. The tendencies and efficiency dynamics of the innovative potential of industry in the regions of Ukraine are determined. The main factors for the permanent drop in the scale of development of the innovation and innovative potential of industry are identified. The organizational and technical requirements characteristic for the formation of the regional innovation systems are dedicated. Within the article it is recognized that to accommodate industrial production is characteristic of imbalances and regional disparities and lack of its innovative potential. It is indicated that the scientific priority and the technological industrial development within Ukraine should be the development of the regional industrial complexes based on their innovative renewal.

Keywords: innovation, potential, industry, region.

